

Školitelský posudek

Motejlková, Ludmila: *Československo a Francie 1948-1968. Československo-francouzské diplomatické a kulturní vztahy v letech 1948-1968.* Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Disertační práce. Strojopis. Praha 2014, 338 s. + přílohy.

Práce Ludmily Motejlkové mapuje vztahy mezi Československem a Francií v prvním dvacetiletí existence komunistického režimu v Československu. Toto téma nebylo zatím v naší ani zahraniční historiografii komplexně zpracováno.

Po úvodu se autorka nejprve zabývá politickým vývojem Francie v době 1945-1968. Podává politický vývoj Francie v době čtvrté republiky, dopad války v Indočíně a především války v Alžíru na vnitropolitický vývoj Francie, ukazuje politický vzestup Charlese de Gaulla na sklonku padesátých let a vznik páté republiky. Závěr kapitoly rozebírá pokusy Charlese de Gaulla vrátit Francii velmocenské postavení a krizi páté republiky v roce 1968.

Chronologicky s výkladem francouzských poválečných dějin Ludmila Motejlková podává i poválečný vývoj vztahů mezi Československem a Francií. Tyto vztahy prošly zajímavým vývojem. Účast Francie na mnichovské konferenci poškodila obraz Francie u československé veřejnosti. V důsledku porážky Francie ve válce s Německem v roce 1940 nadto utrpěla i její důvěryhodnost jako relevantní vojenské síly a tudíž i cenného spojence. Přesto se Edvard Beneš již za války snažil o obnovení spojení s Francií. O nové československo-francouzské spojenecké smlouvě se po válce skutečně jednalo, avšak tato jednání nakonec skončila neúspěšně v důsledku už patrného rozdílného zahraničně-politického směřování Československa a Francie v předvečer studené války. Kulturní a hospodářské vztahy se naproti tomu až do únorového převratu rozvíjely celkem uspokojivě.

Období po únorovém převratu je charakterizováno poměrně rychlým zhoršením vzájemných vztahů. Bod zlomu nicméně nastal teprve na jaře 1950, kdy byla z Československa vyhoštěna nejprve zástupkyně francouzské tiskové agentury AFP Amber Bousouglu a potom tři profesori francouzského gymnázia v Praze. Zbylé čtyři profesory francouzská vláda na protest odvolala. Francouzské gymnázium muselo fakticky zastavit činnost. Podobně zanikla i činnost Dennisova ústavu. V roce 1951 byl po špionážní aféře vyhoštěn francouzský generální konzul v Bratislavě E. Manach a samotný konzulát byl uzavřen. Podobně byl recipročně uzavřen i československý konzulát v Marseille. Koncem roku 1951 byla uzavřena i agentura AFP v Praze. Potom až do roku 1954 byly vzájemné vztahy na „bod mrazu“ a omezovaly se jen na ekonomickou výměnu. Od roku 1954 nastává postupně určité „oteplení“, jehož vrcholu bylo dosaženo v roce 1956.

Vztahy v letech 1956-1968 se vyvíjely s různou intenzitou a závisely na mezinárodní situaci. Zřejmě největší krize ve vzájemných vztazích nastala v roce 1959 poté, co francouzská námořní hlídka zadržela československou loď „Lidice“, která tajně přepravovala zbraně pro alžírské povstalce. V šedesátých letech naproti tomu dochází k pozitivnímu vývoji vztahů a

jejich prohlubování, což se projevilo i v návštěvě francouzského ministra zahraničních věcí Maurice Couve de Murvilla v Československu (25. – 28. 7. 1966) a v návštěvě předsedy československé vlády Jozefa Lenárta ve Francii (23. – 26. 10. 1967). Obě návštěvy ukázaly, že pokud jde o vzájemné vztahy, nejsou mezi Československem a Francií žádné sporné zahraničněpolitické otázky. Šlo především o německou otázku. Ke spokojenosti Československa Francie uznávala nulitu Mnichova a měla negativní vztah k jadernému vyzbrojení SRN. Bez ohledu na své nadstandardní vztahy k SRN se shodovala s Československem i v otázce konečnosti stávajících německo-polských hranic, včetně východních hranic na Odře a Nise (tuto hranici SRN tehdy jako definitivní neuznávala). Rozdíl byl pouze ve vztahu k NDR, kterou Francie sice *de facto* uznávala, ale z pochopitelných mezinárodních příčin (především s ohledem na smlouvu se SRN) ji odmítala uznat *de iure* a navázat s ní diplomatické styky.

Kromě toho Československo (po vzoru SSSR) uplatňovalo rozdílný přístup k USA jako k „hlavnímu protivníkovi“ a k Francii, aby tak oslabilo francouzsko-americké spojení. Kulturní politika měla ve vzájemných vztazích poměrně významné místo. Československo v ní vidělo možnost propagace sebe sama a svého režimu, Francie zase možnost pronikání na východ v rámci své východní politiky. Kulturní výměna v šedesátých letech rostla a 26. října 1967 byla mezi oběma státy podepsána nová kulturní dohoda, která nahradila formálně stále platnou, avšak v podstatě již dávno mrtvou, československo-francouzskou kulturní dohodu z roku 1923 a dodatkový protokol z roku 1945.

Události na jaře 1968 sledovala Francie s velkým zájmem. Pro rok 1968 byla naplánována výměna parlamentních delegací, uvažovalo se o návštěvě francouzského premiéra G. Pompidoua a dokonce i samotného prezidenta de Gaulla v Československu, avšak vnitropolitický vývoj jak ve Francii tak v Československu v uvedeném roce obrátil pozornost k domácí politice. Nic z plánovaných návštěv se po sovětské invazi do Československa již neuskutečnilo. Samotná sovětská okupace Československa a nástup normalizačního režimu zpochybnily z francouzského pohledu význam rozvíjení bilaterální spolupráce mimo samotnou ekonomickou sféru. Bezprostředně sice okupace vzájemné vztahy mezi Československem a Francií na první pohled nepoškodila, jejich intenzita ale začala od roku 1969 viditelně klesat. To se projevilo jak v kulturní výměně, tak ve spolupráci v oblasti vědy apod. Ve skutečnosti normalizace znamenala odklon zájmu Paříže od Československa jiným směrem. Francie se ve své východní politice začala orientovat především na Polsko, Maďarsko a Rumunsko.

Zvláštní kapitolu československo-francouzských vztahů představovaly kontakty mezi československými a francouzskými komunisty. Komunistická strana Francie (PCF) byla na rozdíl od naprosté většiny ostatních západoevropských komunistických stran silnou a masovou politickou stranou, se kterou se na francouzské politické scéně muselo počítat. Jako masová politická strana existovala již v meziválečném období a v tomto ohledu měla podobnou genezi jako KSČ. S vedením PCF udržovalo vedení KSČ poměrně úzké kontakty. Československo podporovalo francouzské komunisty i hmotně. Některé politické otázky, mající širší mezinárodní dopad, obě vedení vzájemně konzultovala a koordinovala. V roce 1968 vedení PCF včele s Waldekem Rochetem uznalo právo každé komunistické strany na

vlastní vývoj a odsoudilo sovětskou okupaci Československa. Pod vedením Rochetova nástupce Georgette Marchaise se však PCF vrátila ke konformitě se sovětskou linií.

Práce Ludmily Motejlkové je cenným příspěvkem ke studiu kulturní politiky Československa v období komunistického režimu obecně a ke studiu československo-francouzských vztahů v tomto období zvláště. Práci proto **doporučuji** k obhajobě.

V Praze, 7. března 2014

prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.